

Skrypt

Wprowadzenie

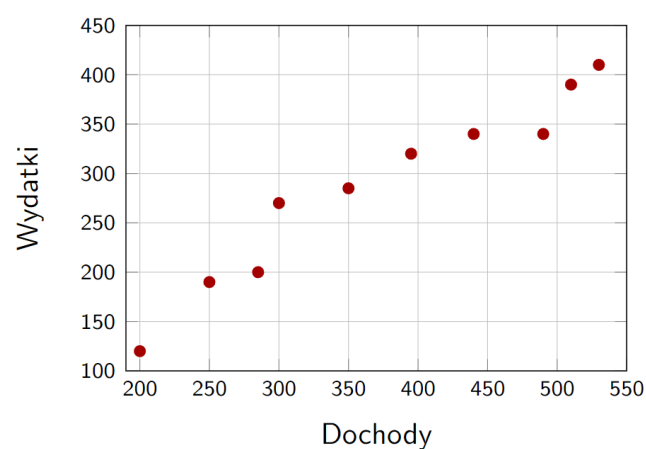
Dzisiaj przedstawimy wam jedną z najważniejszych metod w nauce. Używaną w statystyce, analizie danych czy uczeniu maszynowym, którego używają takie systemy jak chociażby Chat GPT albo Midjourney. Wprowadzimy i zbadamy pojęcie regresji liniowej, ostaramy się zrozumieć czym intuicyjnie jest dopasowanie prostej oraz jak moglibyście samodzielnie opracować tą metodę od podstaw. Zaczniemy.

Rozważmy następujący problem: założmy, że zajmujemy się pomiarami dochodów i wydatków konsumpcyjnych w polskich rodzinach w przeliczeniu na osobę. Podczas pomiarów zebraliśmy takie dane:

Indeks	Dochody	Wydatki
1	200	120
2	250	190
3	285	200
4	300	270
5	350	285
6	395	320
7	440	340
8	490	340
9	510	390
10	530	410

Przedstawmy je na wykresie

[następny slajd]

[następny slajd]

Mamy zatem $n = 10$ obserwacji, które przedstawiamy na płaszczyźnie jako punkty

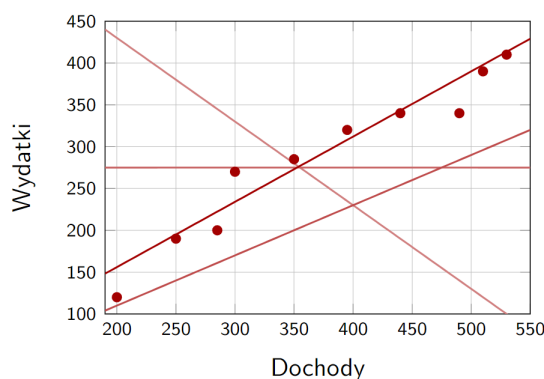
$$(x_i, y_i) \in \{(200, 120), (250, 190), \dots, (530, 410)\}, \quad i = 1, 2, \dots, n$$

Chcielibyśmy opisać ich wzajemną relację. Sądząc po rysunku możemy ocenić, że istnieje pozytywna korelacja między dochodami, a wydatkami. [następny slajd] Przydatne byłoby jednak wiedzieć, jak silna jest ta zależność, moglibyśmy nawet na tej podstawie przewidywać jak zachowują się wydatki dla rodzin o niższych/wyższych dochodach. Aby to osiągnąć, musimy dopasować do danych taką krzywą y która najlepiej będzie je reprezentować. [następny slajd]

Jak mogliśmy zaobserwować na rysunku, punkty na płaszczyźnie układają się wzdłuż pewnej prostej, [następny slajd] więc dla naszego przykładu możemy założyć, że krzywa jaką chcemy dopasować będzie krzywą liniową $y = ax + b$. Takich krzywych jest jednak nieskończenie wiele, jak zatem wybrać spośród nich taką, która najlepiej będzie modelowała nasze dane? [następny slajd] Do tego potrzebujemy przyjąć pewne założenia. Co to w ogóle znaczy, że funkcja “najlepiej pasuje do zestawu danych”? [następny slajd] x2

Na wykresie przedstawiliśmy 4 przykładowe proste. Która prosta jest z nich najlepsza?

[następny slajd] Dlaczego jest lepsza od innych? Jak możemy to sprawdzić?

Teoretycznie moglibyśmy oceniać czy dana funkcja liniowa pasuje do naszych danych “na oko”. Takie podejście jest jednak subiektywne i mało wydajne w przypadku bardziej skomplikowanych zestawów danych. [następny slajd] Potrzebujemy zatem jakiejś obiektywnej metody, dzięki której dałoby się numerycznie wyznaczyć taką funkcję dla dowolnych zbiorów danych.

[następny slajd] Najstarszą i najbardziej powszechną taką metodą jest “metoda najmniejszych kwadratów” opracowana przez Carla Friedriecha Gaussa.

Metoda najmniejszych kwadratów

Polega ona na znalezieniu takiej prostej dla której błąd między prostą a punktami jest jak najmniejszy. [następny slajd] Nasz model $y = ax + b$ zależy od nieznanych nam parametrów a i b . [następny slajd] Chcemy je dobrać (oszacować) tak, aby suma różnic między punktami, a szacowaną prostą była jak najmniejsza. [następny slajd] x2 Różnice takie możemy zapisać jako

$$y_i - (\hat{a}x_i + \hat{b})$$

gdzie y_i to wartości y naszych danych, a $\hat{a}x_i + \hat{b}$ to szacowana dzięki szukanej prostej wartość w punkcie x_i .

[następny slajd] Parametry \hat{a} i \hat{b} nazywamy estymatorami, a różnice takie nazywamy resztami. [następny slajd] Zatem im bliżej \hat{a} i \hat{b} są prawdziwym (szukanym) wartościom a i b , tym bardziej nasza reszta (a zatem i suma wszystkich reszt) będzie bliższa zeru.

Mamy jednak jeden problem. Nasze reszty mogą być dodatnie ALE też i ujemne, więc suma wszystkich reszt może być bliska zeru nawet gdy poszczególne reszty zdecydowanie nie są bliskie zeru. [następny slajd]

Zamiast tego możemy więc rozpatrywać reszty podniesione do kwadratu. To eliminuje nam problem kasowania się dodatnich i ujemnych reszt, jako, że wszystkie kwadraty reszt będą nieujemne. [następny slajd]

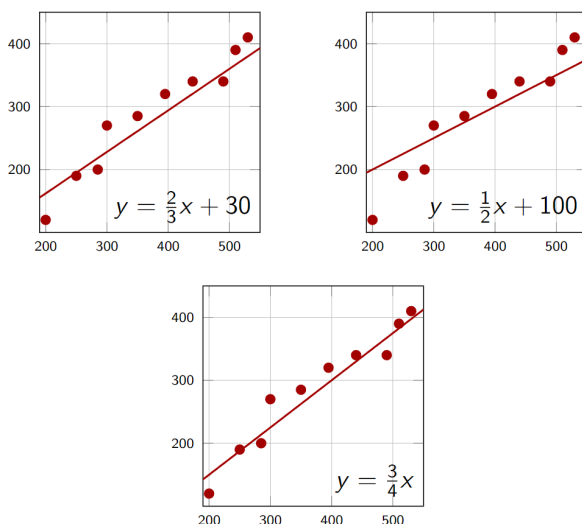
Wprowadza to nam jeszcze jeden bonus; kwadraty reszt z przedziału $(0, 1)$ będą jeszcze mniejsze, a kwadraty większych reszt będą jeszcze większe, zatem jeszcze silniej będziemy minimalizować całą sumę.

Suma taka, dana wzorem [następny slajd]

$$(y_1 - \hat{a}x_1 - \hat{b})^2 + (y_2 - \hat{a}x_2 - \hat{b})^2 + \dots + (y_n - \hat{a}x_n - \hat{b})^2 = \sum_{i=1}^n (y_i - \hat{a}x_i - \hat{b})^2$$

będzie minimalna wtedy i tylko wtedy gdy każdy z kwadratów reszt będzie jak najmniejszy. [następny slajd]

Ustaliliśmy zatem obiektywny numeryczny wskaźnik, który pozwala nam na określenie, jak dobrze dopasowana jest dana linia do naszego zbioru danych. Sprawdźmy zatem dla paru przykładowych prostych ile wynosi suma kwadratów reszt dla naszego zestawu danych. [następny slajd]

[następny slajd]

- Dla $y = \frac{2}{3}x + 30$ suma kwadratów reszt wynosi 6 769.4 [następny slajd]
- Dla $y = \frac{1}{2}x + 100$ suma kwadratów reszt wynosi 14 112.5 [następny slajd]
- Dla $y = \frac{3}{4}x$ suma kwadratów reszt wynosi 5 259.4 [następny slajd]

Zatem trzecia linia najlepiej jest dopasowana do danych spośród tej trójki

Widzimy zatem, że suma kwadratów reszt pozwala nam porównywać różne proste i ich dopasowanie do zbioru punktów. Chcielibyśmy jednak wiedzieć jak obliczyć te najlepsze parametry a i b , a nie tylko porównywać ich szacowania. Wyprowadzenie wzorów na te parametry przekroczyłoby jednak zdecydowanie czas jaki mamy na tę prezentację :C

Prezentują się one tak [następny slajd]

$$a = \frac{\sum_{i=1}^n y_i(x_i - \bar{x})}{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}, \quad b = \bar{y} - \bar{x}a$$

gdzie \bar{x} i \bar{y} to średnie arytmetyczne zmiennych x i y .

Metoda najmniejszych kwadratów w praktyce

Skoro poznaliśmy już metodę najmniejszych kwadratów, to wykorzystajmy ją dla danych z początku prezentacji!

[następny slajd] Podstawmy zatem nasze dane i wyznaczmy najlepiej dopasowaną do nich prostą!

Najpierw policzmy średnia arytmetyczną zmiennych x i y [następny slajd]

$$\bar{x} = \frac{1}{10}(200 + 250 + 530) = 375$$

[następny slajd]

$$\bar{y} = \frac{1}{10}(120 + 190 + 200) = 286.5$$

[następny slajd] Następnie obliczymy odpowiednie sumy do wzoru na współczynnik a

$$\sum_{i=1}^{10} y_i(x_i - \bar{x}) = 120 \cdot (200 - 375) + 190 \cdot (250 - 375) + \dots + 410 \cdot (530 - 375) = 93\,675$$

$$\sum_{i=1}^{10} (x_i - \bar{x})^2 = (200 - 375)^2 + (250 - 375)^2 + \dots + (530 - 375)^2 = 120\,700$$

[następny slajd] Zostało nam już tylko podstawienie liczb do wzorów na parametry a i b [następny slajd]

$$a = \frac{93\,675}{120\,700} \approx 0.78$$

[następny slajd]

$$b = 286.5 - 375 \cdot \frac{93\,675}{120\,700} \approx -4.54$$

[następny slajd] Zatem szukana prosta jest postaci

$$y = 0.78x - 4.54$$

Przedstawmy ją na wykresie razem z punktami. [następny slajd] Jak widzimy, prosta jest jak najbardziej dobrze dopasowana do naszych danych. Suma kwadratów reszt dla tej prostej wynosi 4 901.5 zatem jest o wiele mniejsza od przykładowych prostych dopasowanych “na oko” jakie rozważaliśmy wyżej.

Potwierdziło się zatem nasze przypuszczenie, że wzrostowi dochodu towarzyszy wzrost wydatków. Moglibyśmy się teraz nawet pokusić o przewidzenie jak będą wyglądały wydatki dla większych (lub mniejszych) dochodów u innych rodzin.

Podsumowanie

To tyle. W miarę prostę co nie? Podsumujmy zatem to co wiemy

- Regresja liniowa to opis korelacji między zmiennymi za pomocą krzywej [następny slajd]
- Dopasowanie prostej to znalezienie takich parametrów a i b , że funkcja odległości punktów pomiarowych od prostej przyjmuje wartość minimalną
[następny slajd]
- Metoda najmniejszych kwadratów to takie dopasowanie prostej, aby suma kwadratów różnic między punktami pomiarowymi, a prostą była jak najmniejsza
[następny slajd]

Dla zainteresowanych tematem będących ciekawych skąd wzięły się wzory na parametry a i b , wykorzystujemy tutaj optymalizację funkcji dwóch zmiennych. Znajdujemy ekstremum lokalne funkcji sumy kwadratów różnic.